

tacksamt och inte i något avseende nedklassat i förhållande till andra vårdområden.

Butlers bok lämpar sig utmärkt för all personal inom vårdområdet. Den utgör också en lättbegriplig läsning för politiska och administrativa instanser i samhället som har att lära sig förstå verksamhetens förutsättningar och sammanhang. Han ägnar uppmärksamhet såväl åt organisatoriska frågor som den dagliga vården, betonar rehabiliteringens och ADL-träningens stora betydelse och vittnar om de tacksamma resultat som ofta nås. Det arbete som Pierce Butler efterlämnat utgör på intet sätt något vittnesbörd från anno dazumal. Det är i stället en högaktuell handledning för dagens praktiska arbete inom äldreomsorgen och fyller därmed även sin plats vid bedömningen av de organisatoriska förbättringar och samhälleliga åtgärder som måste övervägas och så snart som möjligt genomföras.

E. Husmark

Red: E. Husmark och Y. Karlsson

Arvfondsmedel även till åldringar och handikappade

Allmänna arvfonden har sedan tillkomsten 1928 varit avsedd att främja barns och ungdoms vård och fostran. Samhällets ökade resurser har successivt medfört en begränsning av de områden för vilka bidrag ur arvfonden kan komma ifråga, varför arvfondsutredningen föreslagit justitieministern vissa förändringar i den nuvarande lagstiftningen. Efter att ha övervägt en rad nya ändamål har utredningen stannat vid förslaget att bidragsgivningen från arvfonden bör utvidgas att även omfatta omsorger om åldringar och handikappade.

Undersysselsättning

Arbetslösheten och undersysselsättningen i u-länderna fortsatte att öka 1966. Arbetsstyrkan har växt snabbare än den ekonomiska utvecklingen. Ofta har det samtidigt varit kraftiga prisstegringar för konsumenterna. Men i industriländerna fortsatte välbefindandesutvecklingen, konstaterar internationella arbetsorganisationen, ILO, i sin årsrapport. Dock steg även där arbetslöshetssiffrorna något men höll sig i allmänhet under tre procent.

Ny försäkringsform

En ny försäkringsform är klar att prövas. Den skall skydda vid olika former av omställning och införs inom gruppförsäkringen. Mening- en är att den som blivit varaktigt oförmögen till arbete skall få ett engångsbelopp, som blir 1.000 kr gånger antalet år fram till 67 år. Omställningskapitalet som det kallas skall underlätta omställning som ändrad bostad, invalidbil, mer behov av hjälp o.s.v. Det utbetalas först då arbetsoförmågan bestått ett år och beräknas kvarstå minst två till.

Invandring på nya villkor

Arbetsmarknadsstyrelsen har redan börjat tillämpa de nya regler för invandring som arbetsmarknadsens parter — efter åtskilliga kontroverser — enats om. AMS förutsätter för det första att utlänningskommissionen avslår alla första- gångsansökningar från utlänningar som redan rest in i landet. Meningen är att man skall försöka få en kollektiv rekrytering — men först sedan resurserna av svensk eller utländsk arbetskraft inom landet visat sig inte kunna fylla det aktuella behovet. Vid rekrytering utomlands hörs de centrala arbetsgivar- och löntagarorganisationerna först. Och ansökan skall i princip inte beviljas om inte bostadsfrågan är ordnad. Dessutom måste invandrarna garanteras samma lön som svenskar i motsvarande arbete. Det skall inte få bli något invandrarproletariat i lönehänseende.

Kris förvärrar kris

Bostadsbrist och avmattning på arbetsmarknaden har skapat svårigheter också för de patienter som är så friska att de kan skrivas ut från mentalsjukhus. Det är värre än tidigare att skaffa dem arbe-

te och bostadsproblemet har sannoligen inte förbättrats. Det leder till att friska tvingas stanna kvar på sjukhus i onödan och därigenom också förvärra sjukhuskrisen. Så förvärrar den ena krisen den andra och människan kommer i kläm.

Sjuksköterskekris

Hela sjuksköterskeyrket måste omprövas och få en realistisk översyn. Förfärande mycket tid och ansträngning slösas fortfarande bort och livsviktigt kunskapsutnyttjas inte. Högt kvalificerade sjuksköterskor slösar tid på rutinsysslor och mindre kvalificerad personal får uppdrag som endast en utbildad sjuksköterska borde få utföra.

Detta hävdade chefen för internationella sjuksköterskeskolan i Lyon i samband med världshälsodagen, som i år ägnades personalen inom hälsovården. Det är inte bara Sverige och u-länderna som har problem med att få personal. Krisen är universell. Den internationella standarden anger att det skall finnas en sjuksköterska på 350 invånare. I Frankrike är motsvarande siffra 850, i Portugal 1.200, i delar av Asien 8.000 och i vissa områden i Afrika inte mindre än 12.000.

Vad är då orsakerna till denna kris? Det tycks nästan överallt — liksom i Sverige — vara så att sjuksköterskorna är underbetalda i förhållande till det arbete de gör. Arbets- och semestertider är genomgående obekväma. Rutinsysslor och pappersexercis i överflöd hindrar den vårdande uppgiften. Sekreterarhjälp och biträden borde kunna förbättra läget.

De senaste decennierna har sjuksköterskornas uppgifter blivit alltmer ansvarsfyllda. Samtidigt krävs ökad effektivitet — både av personal och mediciner. Misstag blir ödesdigra. Men sjuksköter-

skans arbete uppskattas ofta inte tillräckligt — många lider av denna brist på erkännande.

I Sverige provas snart — enligt ett departementsförslag — en ny sjuksköterskeutbildning. Den skall ta fem år och bli avsevärt billigare för eleverna än den nuvarande. Dessutom blir det lättare för biträden och undersköterskor att fortsätta utbilda sig. Genom att eleverna slussas in på en grundläggande ettårig vårdkurs redan innan de fyllt 18 år slipper man den lucka i utbildningen som ålderspärren medfört för många — och som kanske gjort att många valt en annan bana. Sedan sker en etappvis utbildning, först till undersköterska efter biträdespraktik, sedan på tre terminer till sjuksköterska.

Sjukgymnasternas utbildning räddad

En förstärkning med sju tjänster vid medicinska fakulteten i Göteborg gör att utbildningen för sjukgymnaster och arbetsterapeuter kan fortsätta också i höst. Den sorterar under yrkesskolan och skolöverstyrelsen men lärarna tas i stor utsträckning från medicinska fakulteten — sambandet med universitet och forskning hålls däri-genom.

Minst 40 elever kan nu i höst tas in i sjukgymnastutbildningen. De 40 som började i januari förra året har haft det besvärligt — bland annat drabbades de av ett ofrivilligt studieavbrott på en månad i höstas, när läraryrket inte kunnat lösas.

Färre hjälper fler

Sedan början av 1940-talet har antalet barnavårdsmän minskat oavbrutet, samtidigt som de kvinnliga ökat. I slutet av 1965 var över 55 procent av de 1.418 barna-

vårdsmännen kvinnor mot 14,5 procent 1940 och 32,4 år 1952. Antalet förordnanden har samtidigt ökat från 16 till 51 och i slutet av 1965 hela 103 per barnavårdsmän. Sådan var 1965 förordnad för 145.733 barn mot 144.014 året före. En av barnavårdsmännens uppgifter är att försöka få faderskapet fastställt till barn utom äktenskapet — 103.592 vid 1965 års slut. För 91 procent av dessa hade faderskapet då fastställts, i regel genom erkännande.

Barnavårdsnämnderna i landet vidtog 1965 åtgärder mot 51.660 barn, av vilka 42 procent omhändertogs för samhällsvård enligt paragraf 31 i barnavårdslagen, d.v.s. de var under 18 år, föräldralösa eller övergivna, i behov av specialvård eller annan vård och fosteran utom hemmet.

Förebyggande åtgärder — förmaning, varning, föreskrifter och övervakning — prövades mot 37 procent av barnen. Övervakning ordnades för 51 procent av denna grupp, en minskning mot tidigare. 784 omhändertogs senare, då de förebyggande åtgärderna visade sig otillräckliga.

För samhällsvård på grund av olämplig vård i hemmet eller den unges brott eller missbruk av rusdrycker och narkotika omhändertogs nära 20 procent. 8.586 var kvar i denna vård vid slutet av 1965 — antalet har stadigt ökat sedan början av 1950-talet. Drygt hälften var placerade i enskilda hem, resten på barnhem (805), ungdomsvårdsskola (1.812) eller annan plats. 698 var inte placerade vid årets slut. De nytilkomna placeras vanligen på barnhem en tid innan de kommer till enskilt hem.

Kostnaderna för kommunerna (brutto) för de förebyggande åtgärderna och samhällsvård har oavbrutet ökat. Förebyggande åtgärder kostade över en miljon år 1965, vårdavgifter 45,4 miljoner och andra kostnader 4 miljoner.

Sensationsfritt vid sjukförsäkringsreformen

Allmänt har man ett intryck av att starten för den nya sjukförsäkringen blev sensationsfri. Någon särskilt markant uppgång av sjukfallen har inte märkts och omställningen till de nya bestämmelserna har skett relativt friktionsfritt, skriver byrådirektör Åke Blom, Riksförsäkringsverkets tillsynsbyrå i *Tidskrift för allmän försäkring* (3/1967). Uttalandet omges dock med åtskilliga reservationer — ännu har det nya systemet tillämpats ganska kort tid och dessutom har epidemiläget varierat kraftigt jämfört med föregående år.

Antalet sjukanmälningar varierar sålunda både mellan kassorna och mellan olika lokalkontor i samma område samt mellan januari och februari, då undersökningen gjordes. Mycket höga ökning i sjukanmälningens frekvensen redovisas i Kronoberg och Norrbotten men det hänger delvis samman med förkylningsepidemier. Mycket små öknings- eller minskningar i Göteborg, Halland och Skaraborg beror på epidemier förra året.

Byrådirektör Blom drar dock av de tillgängliga siffrorna slutsatsen att sjukfallen ökat mindre än väntat de första månaderna. Det kan inte skyllas på bristande information om de nya reglerna, snarare på bättre hälsostatus, det försämrade arbetsmarknadsläget som medfört mindre frånvaro och att de försäkrade ännu inte hunnit "växa in" i det nya systemet.

En undersökning gjordes också i januari om antalet betalade sjukdagar. Den tyder på en ökning på knappa 5 procent. Det är samma tendens som vid antalet sjukanmälningar. Antalet sjukpenningfall torde hittills ha ökat med grovt räknat 35—40 procent.

Men allt har inte skett gnisselfritt vid kassorna. Många makule-

rade sina försäkringsbesked, när de fick uppgift om ändrad sjukpenning — det skulle endast stockholmarna ha gjort. Följden blev att många nya besked måste utfärdas. Riksförsäkringsverket hade övervägt att sända ut nya besked till alla men avstått, då det skulle ökat antalet försändelser från kassan med 1,3 miljoner.

Samtidigt med det ändrade försäkringsbeskedet fick varje försäkrad — för framtida behov — en blankett för inkomständring. Många sände den alldeles i onödan till kassan genast. Det medförde extraarbete och torde medföra en ändring i fortsättningen.

Många med frivillig försäkring fick i början av året lägre belopp än de skulle haft genom försäkringar i uppgiftslämningen från dataservicebyrån till lokalkontoren.

En annan tråkig erfarenhet gjordes när man fick in resultaten av ändringen på blanketten "Försäkringen för erhållande av sjukpenning S 1". Där hade fridagsregeln medfört nya frågor — resultatet blev att blanketten ofta lämnades in ofullständigt ifylld på denna punkt eller att bara halva blanketten sändes in. Anvisningarna föreslås i fortsättningen komma på blanketten — inte som nu på en särskild bilaga. Dessutom övervägs en komplettering med en rätt ifylld försäkring med kommentar som bilaga. Krav på utbetalning av sjukpenning oftare än en gång i veckan torde kassorna i regel inte kunna tillmötesgå.

De nya bestämmelserna om läkarintyg har gett vitt skiftande erfarenheter på olika håll. Norrbottenskassan exempelvis, som inom området har stor läkarbrist, har inte märkt några påtagliga olägenheter. Annars hade man kunnat befara att det där skulle kunna bli svårt för de försäkrade att få tid hos läkaren före den dag intyget krävs. Misslyckas detta har kassorna dock möjlighet att utan

särskild kontroll godta den försäkrades uppgift att han inte kunnat få tid hos läkare — dock under förutsättning att läkaren sjukskriver patienten, när besöket kommer till stånd.

Miljöforskning

De biologiska vetenskaperna har spelat en betydande men ofta förbisedd roll i den ekonomiska och materiella utvecklingen under de senaste årtiondena i Sverige. Ändå är den biologiska forskningen ett område där Sverige för ganska måttliga kostnader har möjlighet att hålla en hög internationell standard, konstaterar 1965 års biologiutredning, som föreslår en väsentlig utbyggnad av utbildning och forskning inom det biologiska ämnesområdet.

38 nya professurer och laboraturer föreslås fram till 1975/76. Två professurer föreslås samtidigt indragna, 6 laboraturer blir professurer och 15 professurer omvandlade eller ombenämnda. Utanför universitetens biologiska sektioner och därmed utanför utredningens ram föreslås 10 professorer och 4 laboraturer. En upprustning av antalet forskarassistenttjänster krävs också. En del av tjänsterna blir rörliga riktstjänster, d.v.s. de knyts inte till ett visst universitet.

Specialisering skall eftersträvas. Molekylär biologi koncentreras till Stockholm och Uppsala, forskning om kulturlandskapets ekologi (läran om levande varelsers förhållande till sin miljö) till Uppsala och Lund, marinbiologin till Göteborg och forskning om skogslandskapets ekologi till Umeå. Inom ekologin bör forskningen vid universitet, lantbruks- och skogshögskolan samordnas.

Över huvud taget anser utredningen att man skall satsa på en kraftig utbyggnad för biologi och ekologi. Omvandlingen av sam-

hället har skapat allvarliga problem i samband med alltför kraftigt exploatering av naturkapitalet och störningar av den biologiska jämvikten. Det motiverar en starkt utvidgad ekologisk forskning — både målinriktad och grundforskning. Naturresurs-, biocid- och näringsforskning nämns som exempel på uppgifter med omedelbar betydelse för människans livsvillkor. Denna forskning bör som beställningsforskning knytas till nuvarande universitet och högskolor, men planeringsgrupper bör sköta samordningen.

I remissbehandlingen hittills har det visat sig att utredningens grepp på ämnet och framlagda förslag icke kan accepteras av de sakkunniga instanserna i universitet och högskolor.

Bättre, billigare statsinformation

Läsvärda och lättlästa, ekonomiskt självbärande statliga publikationer till intresserade läsare vid rätt tidpunkt — detta är målsättningen bakom utredningen om statens publicering som statskontoret överlämnat till regeringen (SOU 1967:5). Kraven på statlig information åt alla håll växer och det anses nu allmänt att staten mer aktivt än tidigare bör utarbeta och sprida upplysning.

För närvarande är den statliga tryckeri- och publiceringsverksamheten ganska dyrbar. Kostnaderna ligger omkring 150 miljoner om året. Som jämförelse kan nämnas att kostnaden budgetåret 1962/63 var över 100 miljoner men att försäljningen av statliga publikationer bara gav 26 miljoner. Över 400 statliga verk och myndigheter ger ut ungefär 1.000 publikationer om året — då är de affärsdrivande verken undantagna. Både för det redaktionella arbetet och för distribution och marknadsföring saknar staten i

stor utsträckning expertis. Samordningen är också dålig.

Självfinansieringsprincipen bör vara grunden för verksamheten, anser utredningen. Men avvikelser från denna regel måste naturligtvis göras. Det gäller att skapa en enhetlig utgivningspolitik och samordnad bedömning av behovet. Genom att utnyttja expertis för layout och formgivning, genom att göra språket enklare och ha fler illustrationer men färre tabeller skall publikationerna göras mer läsbara och tillgängliga.

Standardisering av formaten och minskning av de miljonkostnader det nu är frågan om för korrigering skall göras — nu är ofta manuskripten inte helt utformade före sättningen. Information eller reklam för publikationerna skall göra dem lättare att sälja. Statlig expertis krävs för den omfattande statliga annonseringen. Någon statlig annonsbyrå är inte aktuell just nu.

Men ett centralt serviceorgan bör skapas. Det skall ge råd om mediaval, teknisk utformning av manuskript för tryckning, och hjälpa till med tryckeriteknisk och ekonomisk service och distribution m.m. Ett statligt förlag föreslås. Det skall till en början ge ut publikationer som skall säljas och blir självbärande. Detta förlag bör samordnas dels med Svenska reproduktions AB, dels med Skolöverstyrelsens förlag. Meningarna i statskontorets styrelse är dock delade om denna samordning, tre föreslår i stället att de båda förlagen utan SRA blir ett fristående statligt aktiebolag.

Resultatet av all denna nyordning skall dels bli bättre statliga tryckalster, dels en inte oväsentlig besparing. Det rör sig om åtskilliga miljoner.

Socialutgifternas expansion

I Sverige har socialutgifterna ökat kraftigt under 1960-talet. Utgifterna utvecklades från 1960 till 1965 så här i miljoner kronor (1960 års siffror inom parentes):

Sjukdom 5.614 (2.807), olycksfall i arbetet 128 (97), arbetslöshet 525 (280), ålderdom och invaliditet 5.206 (2.740), familjer med barn 2.832 (1.455), allmän socialhjälp 180 (150) och personskador vid militär- och krigsolyckor 14 (12).

De totala socialutgifterna ökade från 7.615 milj. kr till 14.621 — nästan en fördubbling på sex år. Här har då inräknats de centrala administrationskostnaderna.

I procent av nettonationalinkomsten var de sociala utgifterna 1960 14 procent mot 17,3 år 1965.

Skatt till stat, landsting och primärkommuner finansierar huvuddelen av socialutgifterna. Fördelningen varierar dock kraftigt mellan olika vårdgrenar. Folkpensionering, hälso- och sjukvård samt barnbidragen tar största delen av statens andel medan landstingen och primärkommunerna satsar mest på hälso- och sjukvård, folkpensioner, ålderdomshem, offentlig barnavård och skolmåltider.

Fördelningen på olika bidragsgivare var 1965 följande: staten 6.675 milj., kommunerna 4.285 milj., arbetsgivarna 3.556 milj. och de försäkrades premier 2.632 milj. av de totalt 14.500 milj. som gick till sociala ändamål. Det senare betyder att varje invånare kostade 1.891 kronor per år i sociala utgifter.

15,9 procent av nettonationalinkomsten gick till sociala utgifter i Sverige år 1963. Det är den högsta andelen i Nordens länder, visar den nordiska socialstatistikkommitténs rapporter. Andelen i Danmark och Norge 14,4 procent, i Finland 12 och på Island 10,5 procent. Sedan 1948 då rapporter-

na började utarbetas har ökningen i procenttalet varit högst i Norge med 7,2, medan den i Sverige var 5,6, i Danmark 4,7, i Finland 4 och på Island 3,6. Finansieringen tenderar att överföras från staten till arbetsgivare och kommuner. I Finland betalade sålunda år 1964 arbetsgivarna 36 procent och staten 35 procent av socialutgifterna, medan kommunerna stod för 21 och de försäkrade för 8 procent.

Socialdepartementets utgifter beräknas nästa budgetår öka med 831,5 milj. kr eller 9,3 procent och inrikesdepartementets socialutgifter med 29,4 miljoner eller 1,9 procent, visar en sammanställning från statistiska centralbyrån. Sammanställningen visar följande uppdelning:

Riks-	Begärt
staten	
1966/67	1967/68

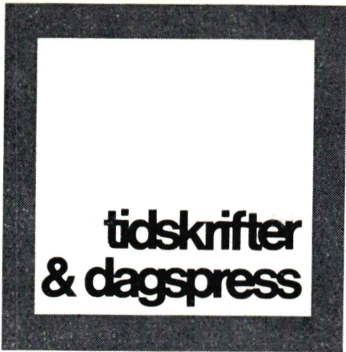
I. Inrikesdepartementet (11 ht)

	milj. kr	milj. kr
Departementet	7,6	8,5
Arbetsmarknad m.m.	1.044,6	1.090,3
Bostadsbyggande m.m.	535,0	517,8
Summa	1.587,2	1.616,6

II. Socialdepartementet

Summa I+II	10.511,5	11.372,4
------------	----------	----------

Statens sociala utgifter har stegrats våldsamt efter krigets slut. Då var de bara 500 miljoner (15 procent av de totala driftutgifterna), 1950 1,6 miljarder (35 procent), 1960 5 miljarder (35 procent) och nästa budgetår 11,2 miljarder (37 procent). Siffrorna är ungefärliga.

Red: E. Husmark och Y. Karlsson

Vems var felet?

Vem skall lastas för misslyckandet med den legala narkotikaförskrivningen, som tidigare stoppats i Göteborg och nu också slutligen i Stockholm? En 18-årig flickas död genom feldosering av legal narkotika blev kulmen. Men ett TV-program dagarna efter dödsolyckan blev närmast ett propaganda-inlägg för fortsatt verksamhet med legal utskrivning. Det framgick där knappast att receptskrivningen — sannolikt på grund av onormal arbetsbelastning på läkaren — dock antagit proportioner som illa stämmer med vetenskap och beprövad erfarenhet. Men de legala narkomaner som uttalade sig såg med oro framtiden an. Många väntade sig ett återfall i illegal narkomani med brott och asocialitet på annat sätt som följd av avbrottet i den legala narkotikatillförseln. Oron för sjukhusmiljön lyste igenom. Trots försäkringar från medicinalstyrelsen att samhället inte skall svika patienterna — det talades om en fortsatt verksamhet i ungefär samma former som tidigare men under sjukhuskontroll — finns det alltså risk för att samhället "tappar bort" en del av de legala narkomanerna.

Det är alltför lätt att fälla en hård dom över försöksverksamheten. Det är dock sant att alternativ saknades men samtidigt tro-

ligen så att ett försök i andra former skulle gett dels mindre risker för urspårning, dels bättre erfarenhetsmaterial att bygga vidare på.

Men vem skall känna sig prickad? När medicinalstyrelsens disciplinnämnd uttalade sig om det stoppade försöket i Göteborg måste nämnden avstå från att pricka läkaren för de utomordentligt stora förskrivningar som skett under anmärkningsvärda former. Verksamheten hade nämligen inneburit ett med medicinalstyrelsens vetenskap inlett försök, erinrade *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning* (16/3).

Det är med andra ord Medicinalstyrelsen som bör känna sig prickad av disciplinnämnden, vars ordförande för övrigt är generaldirektör Arthur Engel. En dos allvarlig självprövning skadar förvisso inte. Medicinalstyrelsens slingerbultar i narkotikafrågan tyder på att man inte måktat hålla huvudet kallt i den allmänna förvirring som uppstått kring problemet. Det var djärvt att över huvud taget tillåta experimenten med fri narkotikaförskrivning i öppen narkomanvård. Att sedan låta verksamheten spåra ur totalt, vilket tydligen skett i Göteborg, var uppseendeväckande slarvigt.

Kort skolvecka

1 juli 1968 och två år framåt skall — enligt skolarbetstidsutredningens förslag — alla skolor hinna genomföra femdagarsvecka. 40 minuters lektioner föreslås och raster som varierar från en timme till 10 eller 20 minuter. Men strid tycks det bli om läsarets längd. Där var det jämnt i utredningen — hälften föreslog 40 veckors läsår, hälften 39. Ordföranden var på den förra sidan och därigenom blev utredningens förslag 40. Men fyra av sju experter i utredningen stödde 39-veckorsförslaget. De fyra var företrädare för LO, TCO, SACO och SAF och det säger ju en del om tyngden bakom reservationen. Från Lärarnas riksförbund kom också omgående ett